

BİR KÜLTÜR ADAMI OLARAK HASAN-ÂLİ YÜCEL

Doç. Dr. Azmi BİLGİN

Cumhuriyet dönemi kültür reformcularının öncü isimlerinden biri de şüphesiz Hasan-Âli Yücel'dir. Felsefe tahsili yapan Yücel, şair, yazar, araştırmacı, devlet adamı ve eğitimci kimliği ile de tanınmıştır. Özellikle Maarif Vekilliği döneminde (1938-1946) bir çok kültürel etkinliğin teorisyeni ve uygulayıcısı olmuştur. Onun gayret ve çabalarıyla önemli kültür ve eğitim kurumları hayatiyet kazanmış, birçok fikir başkalarının zihninde henüz yerleşip olgunlaşmamışken onun tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu yüzden o aynı zamanda iyi bir aksiyon adamıdır. Akla, bilgiye ve heyecana bağlı olarak gerçekleştirdiği eğitim ve kültür faaliyetleriyle, öğretmen ve öğrenciler kadar, halkın aydınlanması için de büyük çaba göstermiştir.

Hasan-Âli, 16 Aralık 1897'de İstanbul'da doğdu. İlk öğrenimini Lâleli semtinde Yolgeçen Mektebinde yaptı. Orta (rüştüye) tahsilini Aksaray'da Mekteb-i Osmânîde tamamladı (1906-1911). Vefa İdadisinde son sınıftayken (1915) Birinci Dünya Savaşı çıkınca askere çağrılan Hasan-Âli, lise öğrenimine ara vermek zorunda kalmış, 1918 yılında terhis oluncaya kadar emir subayı ve mülhak olarak tabur ve alay karargâhlarında görev yapmış, asker dönüşü Dârülfünun liselerin son sınıflarından askere alınanlara kapılarını açtığı için önce Hukuk Fakültesine yazılmış fakat hukuk tahsili kısa sürmüştür. Buradan Edebiyat Fakültesinin Felsefe Şubesi'ne kaydolan Hasan-Âli, Dârümuallimîn-i Âliyede de okumuştur. "Ruh ve Beden" üzerine yaptığı 30 sayfalık bir çalışmayla mezuniyet imtihanını üstün başarıyla (aliyyüla'lâ) vererek yüksek öğrenimini tamamlamıştır (1921).

Kısa süre bir özel okulda ders verdikten sonra Hasan-Âli, aynı yıl eski hocalarının yardımıyla Edebiyat Fakültesinde öğrenci hayatının disiplinini düzenlemek üzere inzibat memurluğuna tayin edilir. Bir yıl kadar bu görevi yürütür. 9 Eylül 1922'de İzmir, Mustafa Kemal ve askerleri tarafından geri alınır, Yunanlılar şehri yeni terk etmiştir. Bu sıralarda (19 Aralık 1922) İzmir Erkek Muallim Mektebine Türkçe ve Edebiyat öğretmeni olarak tayin edilir. Ailevî nedenlerden dolayı yeniden İstanbul'a

*Türk Dili, S. : 588, Aralık 2000, s. 658-666.

döner ve Dârülfünun'un idarî kadrolarında görev alır (13 Şubat 1924). Yine aynı yıl Kuleli Askerî Lisesi'nde edebiyat öğretmenliğine başlar. Bir süre sonra bu görevi yanında İstanbul Erkek Lisesine felsefe öğretmeni olur (19 Mayıs 1924). Ertesi ders yılında bu görevine paralel olarak Galatasaray Lisesinde Türkçe dersleri, İstanbul Erkek Lisesinde edebiyat dersleri verir. 1926 yılından itibaren İstanbul Erkek Lisesinde felsefe ve içtimaiyyat, bunlara ek olarak da Galatasaray Lisesinde ma'lumât-ı vatanîye öğretmenliği yapan Hasan-Âli bu vazifelerini 1927 yılı başlarına kadar sürdürür.

Aynı yıl Maarif Eminlikleri kurulunca Reşat Şemseddin [Sırer] ile birlikte Mıntika Müfettişleri olarak İstanbul Maarif Eminliğine atanırlar. 1929'da İkinci Sınıf Maarif Müfettiş Umumiliğine yükseltilir. Eminlikler kaldırılınca Maarif Vekâleti Teftiş Kuruluna girer. 1930'da bilgi ve görgüsünü artırmak üzere bakanlık tarafından Fransa'ya gönderilirse de aynı yılın sonunda geri döner.

11 Kasım 1930'da Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye çapında çıkacağı denetleme gezisine her vekâletten uzman bir müfettiş katılır. Maarif Vekâleti de bunun için Hasan-Âli'yi görevlendirir. Bu seyahatte Atatürk'ün dikkatini çeker ve teveccühünü kazanır. Müfettişlik görevine ek olarak 1932-1933 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'nü de yürütür.

1933 yılının sonunda Maarif Vekâleti Orta Tedrisat Umum Müdürlüğü'ne atanır, 1935 yılı başına kadar bu görevi sürdürür. 1 Mart 1935'te milletvekili olur. 28 Aralık 1938'de Maarif Vekilliğine atanır, bazı icraatları ve Köy Enstitüleri dolayısıyla kendisine çeşitli suçlamalarda bulunulur. 5 Ağustos 1946'da görevinden istifa eder. Bu suçlamaların muhatabı olarak Kenan Öner'e karşı hakaret davaları açar, bu davalar 3 yıldan fazla sürer. Bakanlıktan ayrıldıktan sonra CHP'nin yayın organı olan *Ulus* gazetesinde yazılar yazmaya başlarsa da kısa bir süre sonra engellenir. Bunun üzerine 21 Kasım 1950'de CHP'den istifa eder, böylece siyâsî hayatı sona erer. 1952 yılından itibaren *Cumhuriyet* gazetesinde yazılar yazar. 1956'da İş Bankası yayın işlerini yönetmeye başlar. 26 Şubat 1961'de İstanbul'da ölen Hasan-Âli Yücel, 2 Mart'ta devlet töreniyle Ankara'da toprağa verilir.¹

¹ Geniş bilgi için bk. Faik Reşit Unat, "Hasan-Âli Yücel", *TTK Belleten*, XXV/97 (Ankara 1961), s. 291-300.

Yücel'in kültürel kimliğinin oluşmasında önemli bir rol oynadığını düşündüğümüz çocukluk yıllarına kısaca göz atacak olursak şunları belirtmemiz gerekiyor.

Hasan-Âli'nin çocukluğu oldukça geniş bir aile çevresi içerisinde büyük bir konakta geçmiştir. İstanbul Telgrafhanesinde müfettiş olan babası Ali Rıza Bey, dindar, dürüst, çalışkan bir insandır. Mevlevî dervişi olan ve dergâhlarda neyzenlik de yapan Ali Rıza Bey dinî ve lâdinî çeşitli eserler bestelemiştir. Anneannesi de tasavvuf terbiyesi almış son derece kültürlü bir hanımdır. Bunlar bize Hasan-Âli'nin ilk çocukluk yıllarının, Mevlevî kültürün, ve Osmanlı toplum geleneğinin etkin olduğu bir sosyal çevrede geçtiğini gösterir.² Daha çocukluğunda tekke hayatını tanınması ondaki müzik yeteneğinin gelişmesinde etkili olmuştur.³ Yine çocukluk yıllarında babasıyla birlikte Mesnevîhan Esad Dede'nin "Hafız Divanı" derslerini dinlediği, onun hediye ettiği *Nesâyihü'l-hükemâ* kitabından da ilk felsefe dersini aldığı, İstiklâl Savaşı yıllarından sonra Şeyh Bâkî ve Hoca Şerafeddin efendilerle Mevlânâ'nın rubâilerini okuyup tercüme ettikleri, İstanbul Lisesinde öğretmenken Seyyid Sâlih Efendi'den Fuzûlî divanını hatmettiği bizzat kendisi tarafından ifade edilmektedir⁴. Yakın dostlarından A. Hamdi Tanpınar, onun için bir yazısında "Terbiyesinde bütün şehrin, aile itibarıyla mensup olduğu Mevlevîliğin, belki de uzaktan temas ettiği Bektaşîliğin büyük payı vardı..."⁵ derken bir başka yazısında da onun "birkaç dededen Mevlevî" olduğunu belirtir.⁶ Çocukluk ve gençlik yıllarında aldığı bu eğitim ve kültürün siyasetten ayrılıp kendi köşesine çekildiği yıllarda yazılan ve Fuzûlî'nin divanına bir nazire olan *Divân-ı Âli*'ye sağlam bir zemin oluşturduğunu belirtmek gerekir.

Hasan-Âli 1919 yılından itibaren gazetecilik hayatına atıldı. 1921'de yayımlanmaya başlanan *Dergâh* dergisinde yazıları ve şiirleri yayımlandı.

² Mustafa Çıkar, *Hasan-Âli Yücel ve Türk Kültür Reformu*, Ankara 1997, s.18; ayrıca bk. Hasan Âli Yücel, *Geçtiğim Günlerden*, İstanbul 1990, s.48, 61-62; a. mlf. "Kendi Âlemindekiler", *Hürriyet gene Hürriyet I*, Ankara 1998, s. 359-360.

³ Zeki Arıkan, "Hasan Âli Yücel ve Tarih Bilinci", *Tarih ve Toplum*, XXVIII/166 (İstanbul 1997), s. 196.

⁴ Yücel, *Hürriyet gene Hürriyet I*, s.360; Mevlevîliği ve mistik şiirleri için ayrıca bk. Mustafa Kara, "Doğumunun 100. Yılı Dönümünde Mevlevî Bir Maarif Vekili Hasan Âli Yücel", *Dergâh*, IX/100 (İstanbul 1998), s.26-32.

⁵ *Tanpınar'dan Hasan-Âli Yücel'e Mektuplar* (hzl.Canan Yücel Eronat), İstanbul 1997, s.45,

⁶ a.g.e., s.55.

Bu dergide Yahya Kemal, Yakup Kadri ve Halide Edip gibi edebiyatçılar da vardı. Dârülmualimîn-i Âliye'den A. Hamdi Tanpınar, M. Nihat Özön, N. Halil Onan, Hilmi Ziya Ülken, Halit Bayrı, Ragıp Hulusi Özden gibi Cumhuriyet döneminin önemli edebiyat, fikir ve eğitim adamlarıyla arkadaşıştır. Bu dönemin kültür faaliyetlerinde bu isimlerin de doğrudan etkili olduğunu belirtmemiz gerekir.

Yücel 1920-1930 yılları arasında yoğun bir şekilde sanat, edebiyat, felsefe ve ilim üzerine yazılar yazmıştır. Bu yazılarda "*insanlığa sözü olanların milletle ruh bağlarını gevşetmemesi, ona derin bir sevgi ve saygı duyması, insaniyete kadar genişleyecek bir halkanın iç kısmı mutlaka kendi milletinin varlığına temas etmesi gerektiği*"⁷ gibi fikirleri dile getirir. Kemalizm sistemi içinde kültür davasının ana dava olduğunu belirtir.⁸

Ana dili kültür sorunumuzun bel kemiği olarak gören Yücel, 12 Temmuz 1932'de kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurucuları arasında yer alır.

Bir yıl Paris'te Fransız kültürünün yayılmasını ve eğitim sistemini incelemiştir. Bu incelemelerini bir kitap hâline de getirir (*Fransa'da Kültür İşleri*, İstanbul 1936). 1935-1937 yıllarında yayımladığı yazılarında daha çok kültür ve eğitim konularına eğilir, klâsiklerin Türkçeye çevrilmesinin gerekliliği üzerinde durur.

Birinci Maarif Şurası'nın açılışında (17 Temmuz 1939), "*Nerede ilim varsa orada mutlaka ilmin dili de vardır. Dilsiz ilim olamaz ve olmamıştır. Biz bir Türk kültürü kurmak, millî vasfı olan ve bütün medeniyet alemi içinde varlığı duyulan bir ilim hayatı vücuda getirmek yolundayız. İlim müşahedelerin uyandırdığı mefhumlarla kurulmuş bir sistem olduğuna ve mefhumlar ise kelimelerle şekillendiğine göre Türk ilmi, Türkçe bir ilim diliyle beraber var olacaktır...Atalarımızın yadigârı olarak kütüphanelerimizde mevcut yazma kıymetli eserleri tasnif ettirerek mufassal bibliyografyalarını neşretme yolunda çalışmalar devam etmektedir.*"⁹ diyen Yücel'in hayatı içerisinde kültürel faaliyetlerinin en

⁷ Hasan-Âli Yücel, *Pazartesi Konuşmaları*, İstanbul 1937, s. 155.

⁸ a.mlf., "Kültür ve İmar", *İçten-Dıştan*, Ankara 1938, s. 9.

⁹ Çıkar, s. 102; bu konuda ayrıca bk. Hasan-Âli Yücel, *Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler*, Ankara 1993, s. 25.

yoğun olduğu dönem tabî ki Maarif Vekilliği dönemidir. Bu dönemde de bizce Türk kültür hayatının hemen hemen her alanına el atılmış, Türkiye'de mihverini hümanizmin oluşturduğu bir kültür reformunun gerçekleşmesi için bütün imkânlar seferber edilmiştir.

Maarif Vekilliği döneminin (1938-1946) ilk yıllarında ilerideki kültür etkinliklerine temel teşkil edecek olan Birinci Neşriyat Kongresi'ni toplamıştır (2 Mayıs 1939). Aka Gündüz bir yazısında bu kongreyi "başlı başına bir rönesans hamlesi" olarak nitelendirir.¹⁰

Yücel, bu kongrede geçmiş asırlardaki ilim ve sanat adamlarımızın kıymetli eserlerinden, tarihimizi, kültürümüzü aydınlatan esas kaynaklardan yarınki milletin nasıl yararlandırılacağı üzerinde bir plân yapılmasının gerekliliğine işaret eder.¹¹ Tercümenin millî uyanışlardaki etkisini iyi bilen Yücel, yine bu kongrede onun toplum içindeki önemine şöyle değinir: "*Garp kültür ve tefekkür camiasının seçkin bir uzvu olmak dileğinde ve azminde bulunan Cumhuriyetçi Türkiye, medenî dünyanın eski ve yeni fikir mahsullerini kendi diline çevirmek ve âlemin duyuş ve düşüncüsü ile benliğini kuvvetlendirmek mecburiyetindedir...*"¹²

Burada batı ile doğu dünyası arasında gerçekleşmiş olan iki önemli çeviri hareketini belirtmek gerekir. İslâm dünyasında daha IX. yüzyılda Süryanîlerin, Süryânî ve Ârâmî dillerine Yunancadan çeviri yaptıklarını gören Halife Mansur bu eserlerin Arapçaya çevrilmesini isteyerek bir başlangıç yapar. Halife Memun ise Bağdat'ta tercüme ve yüksek düzeyde ilmî araştırmaların yapıldığı bir merkez olan Beytülhikme'yi kurar. Burada Grekçe, Süryânîce, Farsça ve Sanskritçe gibi dillerden Arapçaya çeviriler yapılır.

XV. yüzyılda batının yaşadığı Rönesans'ın temelinde de İslâm, Yahudi ve Yunan kaynaklarının batı dillerine aktarılmasının etkin olduğu görülür. Büyük medeniyetlerin kuruluşu veya yeni bir yapıda şekillenip tekrar dirilişi veya başka bir ifadeyle toplumların yeniden hayat buluşunda köklü çeviri faaliyetlerinin oynadığı rol hiç de küçümsenemeyecek bir öneme sahiptir. Türklerin, Uygurlar döneminden başlayarak yeni kültür ve medeniyetlerle karşılaşma devrelerinde yoğun tercüme faaliyetlerinde bu-

¹⁰ *Tan* [gazetesi], 6 Mayıs 1939.

¹¹ Yücel, *Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler*, s. 4.

¹² Bedreddid Tuncel, "Hasan Âli Yücel ve Tercüme", *Tercüme*, XV/75-76 (Ankara 1961), s. 6.

lundukları görülmektedir. 1940-1958 çeviri hareketi öncesi bu konuya temas eden en dikkat çekici çalışmalardan birisi Hilmi Ziya Ülken'in *Uyanış Devrinde Tercümenin Rolü* (İstanbul 1935) adlı eseridir. Yücel'in çeviri faaliyetlerinde buna benzer çalışmaların etkili olduğunu düşünebiliriz. Bizde Tanzimat'tan itibaren yapılan çevirilerin, bazı bilim dallarında ve teknik konularda ihtiyaç duyulan el kitapları için daha pratik amaçlara yönelik olduğu görülür. Kültürel zenginleşmeye katkıda bulunmak amacıyla devlet eliyle bazı faaliyetler yapılmışsa da bu, kişisel çalışmaların ötesine geçememiştir. İşte ilk altı yılı Yücel'in kontrolünde gerçekleşen bu çeviri hareketinin Türk kültür tarihinde ayrı bir yere sahip olduğunu söylememiz gerekiyor.¹³

Birinci Neşriyat Kongresi'nin en çok ilgi gören encümeni "Yayın Encümeni" olmuştur. Bu encümenin kongreye 6 ana maddelik bir raporla birlikte tercüme edilecek eserlerin bir listesi de sunulur ve bu eserlerden "hümanist kültüre taalluku olanlara bilhassa ehemmiyet verilmesi" istenir.¹⁴ Yücel, Hümanizmden ne anladığını *Tarih Vesikaları* dergisinin önsözünde (c.1., sy.1) şöyle açıklar: "*Bizim anladığımız hümanizma, insanlığın en derin mazisinden bugüne kadar geçirdiği hayatın mana ve tecrübelerini tanımak, bilmek ve onu kısa ömrümüzde tekrar yaşayıp yaşatmaktır...*"

Yücel, klâsiklere yazdığı birinci ön sözde (23 Haziran 1941) bu tercümelerin yararını şöyle belirtir: "*Hümanizma ruhumun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde*

¹³ Çeviri konusunda bazı dikkatler ve geniş bilgi için bk. İsmail Habib, *Avrupa Edebiyatı ve Biz*, İstanbul 1940, II, 599-614; Bedreddin Tuncel, "Tercüme Meselesi", *Tercüme*, I/1 (Ankara 1940), s.79-82; Jean Camborde, "Tercüme ve Dünya Edebiyatı", *a.g.d.*, I/3 (Ankara 1940), s.283-286; fierif Hulüsi, "Tanzimat'tan Sonraki Tercüme Faaliyetleri (1845-1918)", *a.g.d.*, I/3, s.286-296; Mithat Cemal Kuntay, "Tercüme Merhalesinde Resmî ve Hususî Adımlar", *a.g.d.*, VI/25 (1944), s.53-60; Pierre Baubat (çeviren: Lütfi Ay), "Tercüme ve Kültür", *a.g.d.*, XI/55 (1953), s. 58-59; Oğuz Pelték, "Tercüme Tarihimize Bir Bakış", *Kültür Dünyası*, sy.3 (Ankara 1954), s. 25-26; M. Necmettin Özdarendeli, "Çeviri Edebiyatımızın Yetersizliği", *Türk Dili*, VI/8 (Ankara 1956), s. 626-629; Bedrettin Tuncel, "Hasan-Âli Yücel ve Tercüme", *Tercüme*, XVI/75-76 (Ankara 1961), s.1-9+10-13; Robert Payne (Türkçesi: Zehra İpşioğlu), "Çeviri Tarihinde Büyük Dönemler", *Bağlam*, I (İstanbul 1979), s.298-301; Âlim Kahraman, "Dil, Kültür ve Medeniyet Penceresinden Çeviri Olgusu", *Yedi İklim*, VIII/59 (İstanbul 1995), s. 3-4.

¹⁴ Tuncel, s. 7

tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır..." Beş yılda yüz ciltlik bir "tercüme kütüphanesi" planlanmışken, iki buçuk yılda 9 fazlasıyla gerçekleştirilir.¹⁵ Bu 109 tercüme eserin 39'u Klâsik Yunancadan, 38'i Fransızcadan, 10'u Almancadan, 8'i İngilizceden 6'sı Lâtineden, 5'i Şark ve İslâm Klâsiklerinden, 2'si Rusçadan ve bir tanesi de İskandinav edebiyatındandır. 1946 yılının sonuna kadar toplam 496 eser Türkçe'ye çevrilir. Bu tercüme eserlerle şark ve özellikle de garp ana kaynaklarının mühim bir kısmıyla Türk insanı tanışmış olur. Kültürlerin zenginleşmesi ve kendini diri tutabilmesi için milletlerin zaman zaman kuvvetli ve yoğun bir tercüme devresi geçirmeleri neredeyse kaçınılmaz hâle gelmektedir. Yoksa rahmetsiz kalmış topraklar gibi kurumaya, verimsiz kalmaya mahkûmdurlar.

Edebî eserlerin yanı sıra felsefe derslerindeki ders kitabı açığını gidermek için bu konuda yazılmış önemli bazı eserler de Türkçeye çevrilir.¹⁶ 19 Mayıs 1940'ta *Tercüme* dergisi yayın hayatına girer. Bu dergide orijinal metinle birlikte şiir, hikâye, roman ve oyunlardan bölümler yayımlandığı gibi çeviri üzerine kuramsal ve eleştirel yazılar da bulunmaktadır. Bu dergi çeviri konusunda bir birikimin oluşmasına ve ana dil alanında yeni bir bakışın doğmasına katkıda bulunmuştur. Bundan başka 1939-1945 yılları arasında *İlköğretim* (1939), *Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi* (1939), *Teknik Öğretim* (1940), *Tarih Vesikaları* (1941), *Kadın-Ev* (1943), *Köy Enstitüleri* (1945) gibi dergiler de yayımlanır. Yücel'in isteği üzerine 1940'ta Tahsin Banguoğlu Türkçenin kendi yapısına özgü bir gramer kitabı da yazar (*Anahatlarıyla Türk Grameri*, Ankara 1940).

Yine 1939 yılında Birinci Maarif Şurası'nda ilk, orta, yüksek ve teknik öğretim alanlarında reform niteliğinde kararlar alınır.

Yücel'in ansiklopedicilik alanında da çok önemli çalışmalarının olduğunu belirtmemiz gerekiyor. Maarif Vekâletinin kararı üzerine İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde kurulan bir heyet tarafından neşre hazırlanan *İslâm Ansiklopedisi*'nin ilk fasikülü Kasım 1940'ta yayın hayatına girer, ancak 1988'de tamamlanabilir. 1942 yılında çeşitli bilim dallarında (gramer, coğrafya, felsefe) terimler sözlüğü hazırlanır. Aynı yıl

¹⁵ Hasan-Âli Yücel, "Klasiklere İkinci Önsöz", 2 Mart 1944.

¹⁶ Çıkar, s. 82-83.

Grand Memento Larousse'un çevirisine başlanmış, bitirilememiştir. 1943 yılında başlanan beş ciltlik *Sanat Ansiklopedisi* 1954'te tamamlanır. 1943'te Maarif Vekâleti tarafından *İnönü Ansiklopedisi* adıyla millî bir ansiklopedi yayımlanmaya başlanır. Eserin adı 1951'de *Türk Ansiklopedisi*'ne çevrilir, 1986'da tamamlanır (33 cilt).

1941 yılının başından itibaren dildeki karışıklığın giderilmesi, özellikle ders kitaplarında ve tercümelerde birliğin sağlanabilmesi için büyük çabalar sarfedilir.

Yücel'in, doğrudan ilgilendiği bütün bu kültürel faaliyetlerinin dışında Türk kültür hayatında mühim yer tutan bazı eserlerin basılması için gayretlerinin olduğu da bilinmektedir: İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın *Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar* (I-V, İstanbul 1940-1953) ve *Son Asır Türk Şairleri* (I-XII, İstanbul 1930-1941) bunlardan iki örnektir. Yine aynı müellifin *Hoş Sadâ: Son Asır Türk Musikîşinasları* (İstanbul 1958) adlı eserinin yazılmasında da teşviklerinin olduğu belirtilmektedir. O yıllarda Abdülhak Adnan Adıvar'ın, döneminde son derece etkili olmuş ve önemli bir eksikliği gidermiş olan *Osmanlı Türklerinde İlim* (1943) adlı eseri Yücel'in önerisi ile genişletilerek basılmıştır.

"Kültür denen bütün, yalnız okula inhisar ettiği zaman o memlekette kültür bütünlüğü olamıyor. Kütüphanesiz, müzesiz ve tiyatrosuz bir şehirde okul içi kültürün kuvvetli olabilaceğine inanmak güçtür" diyen Yücel¹⁷, Devlet Resim ve Heykel sergisinin açılması (1939), Devlet Konservatuvarının kurulması (1940), Meslekî ve Teknik okulların açılması ve mevcutların büyütülmesi (1942), Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün kurulması (1944) gibi kültürü koruyacak ve geliştirecek birçok etkinliğin içerisinde bilfiil bulunmuş, bu kurumların faaliyete geçmesini sağlamıştır. Bakanlık yaptığı dönemde Ankara Fen Fakültesi (1943), İstanbul Teknik Üniversitesi (1944), Ankara Tıp Fakültesi (1945) gibi bazı fakültelerin açılmasını da gerçekleştirmiştir.

Yücel'e karşı Köy Enstitüleri ve kültürel etkinlikleri dolayısıyla, eskiden kopuk yeni bir Türk kültürü teşekkül ettirmek; millî kültürü ihmal etmek; Grek-Lâtin kökenli bir kültür zemini oluşturmak, böylece yetişen nesillerin Türk kültüründen kopmalarına sebep olmak;¹⁸ bazı marksist

¹⁷ Yücel, *Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler*, s. 268.

¹⁸ Çıkar, s. 124

yazarları bakanlığı döneminde tiyatro eserleri ve Rus klâsikleri tercüme ettirerek onları himaye etmek¹⁹ gibi çeşitli suçlamalarda da bulunulmuştur.

Yücel, bakanlıktan ve siyasetten ayrıldıktan sonra da çeşitli gazetelerde yazılar yazar. 1956 yılında İş Bankası yayın işlerini yönetir. İş Bankasının 1956-1960 yıllarında çıkardığı 42 kitabın yarısı çeşitli dillerden çeviridir. Yücel bir bakıma daha önce başlattığı etkinliği burada da devam ettirmiştir. Yine bu yıllarda Prof. Annemarie Schimmel'den (d.1922), Muhammed İkbâl'in *Câvidnâme*'sini Türkçeye çevirmesini rica eder bu isteği de gerçekleşir (Ankara 1958). Çeviri sırasında Yücel'le birlikte çalışan Schimmel, onun için şöyle söyler: "*Yücel, kültür ve düşünce alanındaki konulara son derece ilgi duyan, sevimli ve olağanüstü yardım sever bir insandı. İslâm tasavvufuna özellikle Mevlânâ ve Yunus Emre'ye büyük bir hayranlık duyardı. O, ideallerini gerçekleştirmeyi başarabilecek bir insan olduğu için Türk kültürünün biçimlenmesinde bu derece etkili olabilmiştir.*"²⁰

Yücel'in ölümünden hemen sonra çıkan anma yazılarında "hümanist, reformcu, Cumhuriyet döneminin en önemli Millî Eğitim Bakanı olarak nitelendirildiği belirtilir."²¹

Yücel'in felsefe, edebiyat, şiir, deneme ve ders kitapları olmak üzere 56 kitabı bulunmaktadır. Daha önce de sözünü ettiğimiz 1947-1957 yılları arasında yazılan ve başta dîbacesi olmak üzere Fuzûlî'nin Türkçe divanına nazire olarak yazılan divanı henüz yayımlanmamıştır.²²

Maarif Vekilliği döneminde yeni ve batılı bir kültürün savunucusu olan Hasan-Âli Yücel'in siyasî hayattan çekildikten sonra divan şiiri geleceğini devam ettirir tarzda bir divan yazmış olması oldukça dikkat çekicidir.

¹⁹Fethi Tevetoğlu, *Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler*, Ankara 1967, s. 512, 606.

²⁰Çıkar, s.139.

²¹a.mlf., s. 148.

²²Cemal Kurnaz, "Hasan Âli Yücel'in Bilinmeyen Bir Eseri:Âli Divanı", *Tarih ve Toplum*, İstanbul 1996, sy.155, s.261-264, a.mlf., "Cumhuriyet Döneminde Fuzûlî Divanı'na Bir Nazire: Âli Divanı", *Fuzûlî Kitabı: 500. Yılında Fuzûlî Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul 1996, s. 283-292.